

МАКТАБЛАРДА ТАСВИРИЙ САНЪАТ ТАЪЛИМИНИ ҚОРАҚАЛПОЎИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ШАРОИТИДА МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШНИНГ КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ

Н.П.Кайпов – ассистент ўқитувчи

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Таянч сўзлар: тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялаш, мактабда таълимда тасвирий санъат, миллий скульптура ва архитектура намуналари, интеграция, инновация.

Ключевые слова: модернизация содержания изобразительного искусства, изобразительное искусство в школьном образовании, образцы национальной скульптуры и архитектуры, интеграция, инновации.

Key words: modernization of the content of fine art, fine art in school education, examples of national sculpture and architecture, integration, innovation.

Жаҳонда юз бераётган глобализация ва кучли интеграциялашиш жараёни мактаб таълим тизимини модернизациялаш, умумий ўрта таълим соҳасини таҳлил қилиш асосида уни такомиллаштиришнинг янги моделларини ишлаб чиқишни тақозо этмоқда. Жумладан, ЮНЕСКО нинг 2030 йилгача халқаро таълим концепциясида белгилаб берилган “Бутун ҳаёт давомида сифатли таълим олишга имконият яратиш” тамойили асосида умумий ўрта таълим ўқув предметларининг мазмунини ҳам модернизациялашнинг дидактик параметрлар яратилмоқда [10]. Мактаб таълими тизимида бугунги шиддатли ахборот оқимлари ва глобаллашган ижтимоий майдонда нафақат инсоннинг, балки ҳар бир миллатнинг, халқнинг бадиий маданиятини акс эттирувчи восита сифатида халқларни ва қалбларни сўзсиз тушунишга, бирлаштиришга хизмат қиладиган, инсоннинг қалбига йўл кўрсатадиган, ўзини англашига, ўзлигини топишига ёрдам берадиган тасвирий санъат ўқув предмети муҳим аҳамият касб этади.

Жаҳонда мактаб таълим тизимида тасвирий санъатнинг аҳамияти, уни такомиллаштиришнинг дидактик ва ижтимоий-педагогик шарт-шароитлари, тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялаш усуллари ва моделларини аниқлаш сингари йўналишлардаги тадқиқотлар олиб борилмоқда. Мазкур тадқиқотларда тасвирий санъат таълими мазмунидаги ҳар бир халқнинг миллий эстетик фалсафасидаги гўзалликни акс эттириш ва англаш, унинг мазмун ва шакл категорияларини ёритиш муайян тарзда аксини топган. Россия, Италия, Франция, Германия каби давлатларда мактаб таълимида тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашга йўналтирилган тадқиқот натижалари бугунги тасвирий санъат фани мазмунини такомиллаштириш орқали мустақил фикрлайдиган, креатив ёндашувчан, умуминсоний қадриятлар руҳидаги ёш авлодни тарбиялашга хизмат қилмоқда.

Республикада таълим тизимидаги ислохотларнинг замирида учинчи Ренессансга йўл очиш ва уни амалга ошириш вазифаси ўрин олган. Шу аснода “Мактаб – фақатгина таълим берадиган маскан эмас, барчамиз учун юксак маънавий бешигига, фарзандларимизни болалигидан бошлаб касбга тайёрлашга ўргатувчи даргоҳга айланиши зарурлиги” [1] мактаб таълими мазмунини модернизациялаш асносида барча ўқув предметлари қаторида тасвирий санъат таълими мазмунини ҳам модернизациялаш зарурлигини юзага келтиради. Ҳар бир халқнинг миллий анъана ва қадриятлари унинг маданий тарихида из қолдиришини ҳисобга олсак, Қорақалпоғистон мактаблари шароитида тасвирий санъат таълими давлат дастурларини ҳудуднинг миллий ижтимоий-тарихий ва маънавий тараққиёт жараёнларига асосланиб қайта кўриб чиқишни тақозо қилади. Чунки, қорақалпоқ тасвирий санъатининг ўзига хос ривожланиш тарихи мавжуд. Шу билан бирга, жаҳон тасвирий санъат таълими мазмунидаги инновациялар асосида республика мактабларидаги тасвирий санъат таълими мазмунини такомиллаштириш, модернизациялаш ва учинчи Ренессансга йўл очиш кун тартибидаги долзарб муаммога айланди.

Мамлакатимизда тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялаш юзасидан А.Сулаймановнинг махсус тадқиқот ишлари мавжуд бўлса [8,9], Р.Ғ.Сафарова, М.Э.Иноятова ва бошқалар томондан умумий ўрта таълим ўқув предметлари қаторида тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашнинг дидактик параметрлари тадқиқотга тортилган [6,7]. Шунингдек, бадиий эстетик таълимнинг назарий муаммоларига оид С.Абдуллаев, Б.Қўчқоров, Х.Аляминов, А.Амануллаев, И.Юсупов, Б.Бойметов, С.Булатов, Ж.Дарменов, Р.Воейков, А.Ершов, А.Иноғомов, Н.Кевиш, У.Нуртөев, К.Ғуломов, Б.Орипов, Н.Толипов, К.Қрсимов, А.Турдалиев, О.Худоёрова, Р.Хасанов ва бошқа олимларнинг тадқиқотларида бадиий таълим мазмунини такомиллаштиришнинг замонавий ечимлари ёритилган.

Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатларида С.В.Арапова, И.В.Григорьева, Ю.Ф.Қадханова, М.А.Дербисова, Ж.С.Кенесарина, Е.Т.Кисимисов, Қ.М.Радомская, Ж.Н.Шайгозова, О.И.Бекболатова, А.И.Исқақ, У.Ж.Қонақбаева, Б.А. Альмухамбетов, Қ.О.Жеделов, А.А.Сағимбаев, З.Ш.Айдарова, К.Ералин, М.Ж.Танирбергенев, Д.А.Кемешев, Т.М.Қожагулов ва бошқа олимлар томонидан тасвирий санъат таълими мазмунини такомиллаштириш, модернизациялаш, мактаб ва Олий таълим соҳасидаги бу борадаги изланишлар, тасвирий санъат таълимининг бошқа педагогик муаммолари юзасидан кўпгина тадқиқотлар олиб борилган.

Хуан Мэй, Е.Минхуэй, Пэн Тун ва бошқа хорижий давлатлар олимларининг тасвирий санъат таълими мазмунини умумий ўрта таълим ва юқори ўқув юртлири шароитида модернизациялаш юзасидан тадқиқотлари ҳам мазкур муаммонинг назарий муаммоларига бағишланган.

Таълим қорақалпоқ тилида олиб бориладиган мактаблардаги тасвирий санъат дарсларининг ўзига хослигини акс эттирувчи, миллий хусусиятларни ифодаловчи мақсадли тадқиқотлар, дастурларнинг йўқлиги, Қорақалпоғистон Республикаси мактаблари тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашнинг педагогик технологиясининг ишлаб чиқилмаганлиги каби муаммолар мазкур диссертация мавзусини тадқиқ қилиш заруратини юзага келтирди.

Республикада таълим тизимида амалга оширилаётган ва босқичма-босқич ҳаётга татбиқ этилаётган ислохотлар таълим мазмунида ҳам ўз аксини топмоқда. Шу боис ҳам «Таълим тўғрисида»ги Қонун ҳамда «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури» [3] узлуксиз таълим тизимининг мазмун ва методикасига янги талабларни қўймоқда. Шунингдек, «Мактаб таълимининг ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури»да ҳам мазмунини такомиллаштиришга ҳам янги талаблар қўйилмоқда [12]. Бу, ўз навбатида, умумтаълим мактабларида таълим тизимини янги педагогик технология асосида модернизациялаш, ўқувчи ва талабаларнинг билим даражаларини мустаҳкамлашнинг турли технологик имкониятларидан оқилона ва самарали фойдаланиши тақозо этади. Бу жараёнда таълим мазмунини янгиллаш билан педагогик ва психологик фанларининг кейинги ютуқлари асосида бир ўқув фани имкониятларидан бошқа ўқув фанлари

амалиётда қўлланилиши таълим технологияларини бойитишнинг муҳим шартларидан биридир.

Тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялаш усуллари воситасида ўқувчиларнинг бадиий-эстетик билимлари даражасини оширишнинг педагогик тизимини ишлаб чиқиш пировардида куйидаги вазифаларни бажариш кўзда тутилади:

– Қорақалпоғистон Республикасида тасвирий ва амалий санъатнинг шаклланиш ва ривожланиш тенденцияларининг таълимий ва тарбиявий хусусиятларини педагогик талқин этиш;

– Қорақалпоғистонда тасвирий ва амалий санъати шаклланиши ҳамда ривожланиш тенденциялари асосида бадиий таълим мазмунини модернизациялашнинг ташкилий-педагогик асосларини аниқлаштириш;

– тасвирий санъат дарсларида ўқувчиларнинг бадиий саводхонлигини оширишга хизмат этувчи воситаларга ва билимларга қўйиладиган педагогик талабларини ишлаб чиқиш;

– тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашга оид илмий-методик тавсиялар ишлаб чиқиш;

– тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялаш технологиясининг самарадорлик даражасини экспериментал синаб кўриш.

Бу вазифаларни бажариш мазкур муаммонинг куйидаги амалий ечимларига эришишга йўл очади:

– тасвирий санъат дарсларини Қорақалпоғистон Республикаси шароити учун мослаштиришнинг илмий-назарий ечимлари ишлаб чиқилади;

– тадқиқот натижалари асосида ўқувчиларнинг тасвирий санъат таълими жараёнида олган билимлари мазмунини тасвирий-иллюстратив материаллар мавжуд бўлган ўқув фанларини ўзлаштириш самарадорлигини оширишнинг педагогик имкониятлари аниқланади;

– таълим қорақалпоқ тилида олиб бориладиган мактабларда тасвирий санъат таълими мазмунини Қорақалпоғистон Республикаси мактаблари учун модернизация қилишнинг технологик асослари амалиётга илмий асосланган ҳолда татбиқ этилади ҳамда унинг методикаси амалиётда синаб кўрилади;

– тасвирий санъат таълими мазмунини самарадорлигини таъминлашда фанлараро интеграциялашиш тамойилига амал қилинган ҳолда замонавий педагогик технологиялар билан мослаштириш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилган;

– тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашда давлат таълим стандартлари, баҳолаш мезонлари ва параметрлари, дарсликлар мазмунини қайта қуриш ҳамда мавзуларни ўқувчиларнинг қизиқишларига мослаштириш бўйича таклифлар илмий-методик жиҳатдан асосланади.

Таълим қорақалпоқ тилида олиб бориладиган мактаблардаги тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашнинг педагогик технологияларини ишлаб чиқиш натижасида тасвирий санъат дарсларини Қорақалпоғистон Республикаси шароити учун мослаштиришнинг илмий-назарий ечимларини ишлаб чиқиш, тадқиқот натижалари асосида ўқувчиларнинг тасвирий санъат таълими жараёнида олган билимлари мазмунини тасвирий-иллюстратив материаллар мавжуд бўлган ўқув фанларини ўзлаштириш самарадорлигини оширишнинг педагогик имкониятларини аниқлаш, таълим қорақалпоқ тилида олиб бориладиган мактабларда тасвирий санъат таълими мазмунини Қорақалпоғистон Республикаси мактаблари учун модернизация қилишнинг технологик асослари амалиётга илмий асосланган ҳолда татбиқ этилган ҳамда унинг методикасини амалиётда синаб кўриш, тасвирий санъат таълими мазмунини самарадорлигини таъминлашда фанлараро интеграциялашиш тамойилига амал қилинган ҳолда замонавий педагогик технологиялар билан мослаштириш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш, тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашда давлат таълим стандартлари, баҳолаш мезонлари ва параметрлари, дарсликлар мазмунини қайта қуриш ҳамда мавзуларни ўқувчиларнинг қизиқишларига мослаштириш бўйича таклифлар илмий-методик жиҳатдан асослаш сингари муҳим илмий ва амалий ишлар кейсини яратиш имконияти мавжуд.

Адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон Стратегияси. –Тошкент: “O‘zbekiston”, 2021. 227-б.
2. Арапова С.В. Обучение изобразительному искусству. Интеграция художественного и логического. – СПб.: КАРО, 2004. – С.176.
3. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури.// Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Тошкент: “Шарк”, 1997.
4. Кисимисов Е.Т. Формирование творческой активности студентов в процессе обучения декоративно-прикладному искусству: на примере ткачества: дисс...канд.пед.наук. – Омск: 2007. –С.180.
5. Радомская О.И. Повышение профессионального мастерства учителя изобразительного искусства в процессе применения интегрированных технологий: дисс...канд. пед. наук.– М.: 2004. –С.167.
6. Сафарова Р.Г. Иноятова М.Э. ва бошқалар. Умумий ўрта таълим мазмунини модернизациялашнинг дидактик параметрлари. – Тошкент: «Фан», 2008.
7. Сафарова Р.Г., Иноятова М.Э. ва бошқалар. Истикболдаги таълим мазмунини модернизациялашнинг дидактик асослари. – Тошкент: «Фан», 2009. – 240-б.
8. Сулаймонов А. Тасвирий санъат таълими сифати ва самарадорлигини оширишнинг дидактик имкониятлари. – Тошкент: BAYOZ, 2017.
9. Сулаймонов А. Художественное воспитание старшеклассников на занятиях книжной графикой: Автореф.дис...канд. пед. наук. – М.: 1992.
10. Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all // Incheon Declaration / Education 2030: (World Education Forum, 19-22 may 2015, Incheon, Republic of Korea. <http://unesdoc.unesco.org>).
11. Таълим Тараққиёти. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг Ахборотномаси 6-махсус сон. Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандарти ва ўқув дастури. Мусиқа, тасвирий санъат, жисмоний тарбия. – Тошкент: “Шарк”, 1999. 288-б.
12. Ўзвийлаштирилган Давлат таълим стандарти ва ўқув дастури (Меҳнат таълими, тасвирий санъат, чизмачилик, мусиқа маданияти ва жисмоний тарбия 1-9- синфлар). – Тошкент: 2010.

РЕЗЮМЕ. Мақолада тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашнинг ижтимоий-педагогик талаблари ва зарурати назарий жиҳатдан таҳлил қилинган, шунингдек, амалий ечимлари, вазифалари кўрсатиб берилган. Тасвирий санъат таълимининг такомиллаштиришнинг хусусиятлари тадқиқ қилинган. Умумтаълим мактабларда тасвирий санъат таълими мазмунини модернизациялашнинг концептуаль асослари Қорақалпоғистон мактаблари мисолида ўрганилган.

РЕЗЮМЕ. В статье теоретически проанализированы социально-педагогические требования и необходимость модернизации содержания образования изобразительного искусства. Указаны практические решения и задачи. Исследованы особенности совершенствования образования изобразительного искусства. Концептуальные основы модернизации содержания образования изобразительного искусства в общеобразовательных школах изучены на примере школ Каракалпакстана.

SUMMARY. The article analyzes the socio-pedagogical requirements and the need to modernize the content of fine art education in the theoretical aspect. And also show practical solutions, tasks. The features of improving education in the field of fine arts were investigated. The conceptual foundations for the modernization of the content of education in the field of fine arts in secondary schools were studied using the example of Karakalpakstan schools.